

„Dramă cu actor“

(FRAGMENT)

Localizat la teatrul în aer liber din Mamaia, „Teatrul operațiunilor“ e o petrecere între tinerețe și maturitate, între temperare și avânt. Preocuparea de teatru, foarte insistentă, se identifică în mod firesc cu preocuparea pentru marile alternative umane și răspunderi. Unitatea lucrării o dă efortul de căutare a „sensului unei tăceri“, în fapt căutarea vocației. Asistăm la o nepremeditată dar inevitabilă tentativă de re-creare a teatrului, pentru uzul personagiilor și poate nu numai al lor...

...Am fost răutăcios cu dumneata. Nu din pricina dumitale ci fiindcă venea la rînd, în redarea-mi, — plînsul. Și a venit la rînd — plînsul — din pricina — zi-i meritul — dumitale, că mi-ai încredințat: „Mă resorbi în tinerețea ta, tinere, drept aceea te primesc așa cum ești“. Și mie mi-au dat lacrimile. Și m-ai îmbrățișat. Trebuie să fii dumneata un om care ai timp înainte, mult timp... Timp, da, mi-ai zis, mult timp, deși nu tocmai înainte, și ai tăcut și ai dat posibilitate plînsului acela al meu din adînc pe care nu ni-l putem opri — plînsul *mi-mamachim*, îi spuneau cei vechi, el angajează ființa ta, dar și soarta omului: nu mai e semnalment; sau ia-o cum vrei: nu ni-l putem opri; ai dat posibilitate plînsului meu să izvorască. Nu ascund că l-aș fi vrut, în vremea pe care acum o trăiesc, numai uscat, dres de intelect, secăt. Așa... îmi ridează totuși fața, nu?

Nici n-am ce să vorbesc.

Să vorbească teatrul. El, da, vorbește.

Păi să tot stai și să te tot oprești în acel balcon II, care e între și între. Vezi culisa și vezi scena. Prinzi clipa de trecere: E sau nu e? Sînt? Nu sînt? Nu mă întreb dacă spectacolul trece rampa. Asta nu e — inițial — întrebare de actor. Întrebarea e dacă am trecut eu marea vamă. Și am stat în acel balcon II. M-a împietrit! Nu spune că ți-am mai spus. Eu nu spun. Eu simt. Cînd nu mai pot de atîta simțit, — spun. Sau cum altfel? Să plîng! Sau să-mi piară graiul. Nu? Sînt și roluri mute sau măcar scene mute. Nimeni nu contestă, nimeni n-are dreptul asta. Să ții minte. Eu însă fac tot ce pot ca să uit. Așa-s rolurile. Ține minte, ca să-ți explici.

Am văzut actorii... să știi că în lunga-mi așteptare de foarte tînăr aspirant mi-am făcut loc și am urmărit și la teatrele cu săli și scenă consacrate din București¹⁾, pe unde și cît s-a putut, cu chiu cu vai... Ușor e dacă lași să fii văzut, dar voiam ca eu să nu fiu văzut. Știau ei pe cine vād? dacă nici eu încă nu puteam ști cine sînt! Am urmărit actorii în clipele premergătoare intrării în scenă. Ce aș putea să-ți spun? Nu e vorba de a reda, eu n-am talent de-asta, eu potențez. Clar, sînt două feluri de actori (și al treilea e saltimbancul, rîzînd — cîntînd, face tumbe și din tumbă în

¹⁾ Am un sistem al meu, spun că e studențesc, în aglomerație, pentru a răzbate fără dificultate, la intrare mă lișesc de un perete lateral și alunec spre interior (sau la plecare spre exterior) lipit de perete, iau var pe spate sau lustrul uleiului, cum iau actorii praful de pe scîndurile scenei pe tălpi sau cum dau ei lustru scîndurilor, cu tălpile... Am mai văzut și un alt băiat, cu o altă dexteritate. Se luase după mine, lipit de zid și nu știu cum, în strîmtoare, mai de crezut că n-a văzut, dar și-a adus aminte: descoperă că a venit la spectacol cu pantofii nevăcsuiți. În timp ce înainta, reluînd el pesemne o practică mai veche, și el tot studențescă o numea, își freca „obrajii pantofilor“ (cum a zis el) de pantalon, alternativ, să le dea lustru; și pantofilor și poalelor pantalonilor, am zis eu. Și am intrat amîndoi. Eu, îngrijit, decent, după aceea.

tumbă e în scenă.) Unul care — asta mai rar — îl vezi că ezită... etc. Și altul care... (nu ezită). Ce fac? Îți citesc din manual. Confuzie. Un studiu. O știință chiar. a intrării în rol. *Cînd* se poate rata? Chiar în ultima clipă? Ratarea e... știi dumneata, care știi să mă sfătuiești să nu scriu studiul. Ce-i cu facerea instantanee îndelung pregătită?... Învățăm cum se poate firește pe scenă. (Lasă că unii în viață mor nefirește...) Actorul precolumbian își pregătea îndelung rolul unic, în spectacol unic, scena morții. Și murea, sacrificat. Spune poetul european: Să simți că ai să mori dacă nu trăiești poezia. Poetul dramatic precolumbian spunea altfel: Actul poetic e actul morții. Și murea. Mai poate fi el depășit? Actorul, pe acest pămînt, a sacrificat, și-a plătit tributul. (Aibi răbdare și-ți mai spun.) Despre jocul actorului nu se poate spune nimic nou. (S-ar putea calcula. E altceva.) Ce joacă! (În teatrul meu.) Și cum joacă. Asta, da. Deci trebuie să joci! nu-i șagă, nu-i iertare, nu e îndurare. Tocmai mă aflu, în balconu-mi, cînd veni clipa, ropotind, — marea în ploaie curgind pe șira spinării-mi. Am intrat în zodia plinului? N-am mai știut ce-i cu mine și am șezut, trîntit pe jos, în balconul rațiunilor mirifice, acolo am șezut și mi-am plîns. Numai dumneata știi. Nu te supăra pe mine cînd sînt superb.

Ține minte: balconul II. Între și între. Între scenă — culise. Între sus-jos pe drumul între-coloanelor. Între teatru și viața curentă. Etc. Punct de concentrare, loc de adunare a între-spațiilor.

Ar trebui să mor — știi? Cum să te fac să crezi că nu glumesc? Mai mult: știu că n-am să mor. De-aș muri... ești dumneata. „Omenirea a pierdut un actor”. Dacă a pierdut. Dar a cîștigat un teatru, teatrul meu, pe care vi-l las. Ți l-am predat. Omenirea, vezi, s-ar mai consola. Dar eu! Aici nu e disperare, e moartea mea logică. Trebuie să joci. Despre actor nu se poate spune nimic și eu sînt în stadiul vorbirii despre actor, care e moartea mea: nimic nou. Vezi, nu se poate, nu poți fi veleitar.

Iar dacă nu mor, acum... Să mor? Dar nu-s cabotin. Dacă nu mor...

Spune dumneata mai departe.

(Am auzit. Ai spus.)

(O zi.) Eu dacă joc, îți spun de pe acum, nu voi face concesii. Cu fiecare apariție, o premieră mondială. Altfel, cum — de cîte ori! — să se producă, după îndelunga pregătire, gestație, repetire, cum vrei să-i spui — facerea instantanee? Să zicem că e discutabilă facerea asta — pe scenă — instantanee — nu e jet (jet e mai degrabă *spectacolul*, între-comunicarea, cît nu s-a automatizat; dar — atenție! ne furăm căciula din cap, un spectacol poate să lîncezească, și din clipa cînd apare actorul mare și-și aruncă jetul, întreg ansamblul e magnific;

dar jetul — nu-i așa? pe care îl aruncă el, fiind un produs, o acumulare de elaborări, hai să-l numim și produsul elaborării, deci): e mereu elaborare. Foarte clar: o sumă de elaborări dau jetul. Dar îl dau! Și odată ce l-au dat... Vreau adică să spun că și elaborările au unicitate, premieră — și la reluare, *după jet*, mîncarea, vai, a mai fost mîncată, poți fi cel mult istet ca un proverb. Asta-i! Cam!... Să mai spună și specialiștii. Eu una vreau, să nu ne uzăm, să nu ne măcinăm forțele, capacitățile, prin repetare². Poți fi de la o seară la alta sau chiar din lună în lună re-creator? Să dai altceva, să mai adaugi din ființa ta? Iar dacă nu faci asta, — spune și dumneata! acum, mai ales, cînd ni se poate captă și păstra jocul: ce e mai stupid decît să te repeți? Repetiție, da! pînă în seara premierei. (O premieră a eșuat? Se poate întimpla! Reluare! dacă va fi tolerată. Riscant oricum. Să eșuezi și în reluare ar fi catastrofal, mortal. Un actor poate avea trac. Un spectacol — dacă e jet — niciodată. Spectacolul e optim sau nu e de loc. Punct de vedere, în orice caz.) Tendința e vizibilă. Nu observi? Au început să apară pe afiș cîte cinci protagoniști ai aceluiași rol. Ca la Operă, cîntăreții. Numai — ce folos!³ dacă se și repetă. A! să joci pe Hamlet (spun de Hamlet și voi mai spune, fiindcă e un spectacol popular, teatrul, pentru asta, are de mulțumit și cinematografului), pe Polonius — rol de obicei nedreptățit, săracit, — pe Ofelia, să-ți trebuiască să joci rolurile pe rînd. Poate fi. La urma toată, după ce ai dat și pe Ofelia, vii iar cu Hamlet în revizuire. Asta s-ar mai putea. (Și un dramaturg își mai re-scrie vreo piesă, mai ales după ce a fost jucată.) Nu joc eu pe Ofelia? Ofelia expiază pentru toți (îi răscumpără) și pentru Claudius și pentru Polonius și pentru Hamlet. Moare fiindcă s-a consumat toată — cum vreau eu să se consume *actorul*,⁴ — a dat totul. Hamlet e restrîns prin consacrare.

² Nu mai departe... așa a murit Uraca, să știi!

³ ...și apoi, se-ntîmplă și fiindcă teatrul e în penurie (conținutul, piesa) — și atunci, ce facem? venim cu atracții de astea: interpetări multiple. Ca la Operă: tenorul X în Scarpia.

⁴ Spune-mi, nedesperatul, cum facem ca să putem sări peste umbra asta, s-o călcăm în picioare, s-o mototolim și s-o aruncăm peste bord, — actorul dicțiune și prestanță — cit de cit! — și îndeminare transformistică și prezență fotografică și voce agreabilă și atîta tot! Și mai spune-mi: pot fi cu adevărat altfel toți ceilalți interpreți, cînd unul singur în distribuție e cum ți-am spus? Pot fi! dar atunci actorul, marele, își joacă pe scenă o dramă a lui, nu mai e spectacolul propus, spectacolul trăiește doar

Moare, provocat, moare fiindcă și el a provocat, a riscat, s-a exaltat, a vrut, a vrut, s-a mult-stimat. Dar Ofelia! nu vrea decât să dea totul, fiindcă ființa ei *știe tot*, — ooh! și cu câți ani înainte de vîrsta mea de acum! de cînd puteam s-o joc! adusă, cu un efort de interpretare, în pragul zilelor noastre.⁵ Dar să-mi aleg eu Hamletul (interpretul). E singura condiție. Hamlet e mare. Dar ca dăruire pe scenă Ofelia e rolul maxim, abandonul, ea nu angajează doar facultăți, nici, ca actorul precolumbian, nu se pregătește (deși expirator) să joace. Ea *nu joacă*. E ca rolul fără text al dumnezeirii din *Athalie*. Cum o joci? Hamlet e rolul plin, doldora (și a tentat pînă și pe o actriță), Ofelia e anti-rolul s-ar spune, cronat, involuntar denigrator, cită vreme ea e rolul pur, mai exact, rolul originar; ce spune ea nu e ea însăși, sînt niște condiționări, psihologisme, ca să zic așa, — iar ce face, nu știe că face; și motorul, să observi, e tot ea! tocmai ea și nimeni altcineva. Pînă la ea se filozofează. După ea, vin faptele. În așteptarea rolurilor, figurilor (noastre) ce altă interpretare poate fi mai tentantă? Ofelia e o apariție de început, dar într-amurg. Nu e ea fiica lui Polonius cel care făcea temeneli încă din pruncie, în fața sfîrcului matern?⁶ Cu Ofelia încheiem smeriți. Cu cine reîncepem? Ne vor trebui actori mulți, să știi. Mulți de un nivel și o școală (clasă de institut) posibilă. Restul mă privește. Nu mă poate nimeni dezminți, acesta nu e altul decât adevărul, așa arată el, adevărul. Puțini, neînchipuit

prin îngăduința noastră și a actorilor mari: Avem bunăvoință.

În schimb, dacă în spectacolul torențial unul are trac, nu poate fi decât trecător. e îndată luat de curent și ezitarea lui nu e decât un efect în plus, face arta trăirii mai vie, îi mai dă o citime de imponderabil.

⁵ *Spun ce spun. Nu recitesc Hamlet, ca textul să nu mă dezmință. Chem Hamlet pentru noi, pentru mine, nu pentru Hamlet, nu pentru Shakespeare. Ei m-ar înțelege.*

⁶ *Și cu toate astea eu văd un Polonius — culme sau chiar sumă a tragismului. Un Polonius conștient de ridicolul și stupiditatea în atitudine, și pe care le răscumpără printr-un ideal de viață comunicat fiului, o etică sigură, el e deținătorul eticii, tocmai el care plătește tributul cel mai greu vieții. Fiul lui — și fiica sînt virtutea personificată și ei — de acasă — cunosc un Polonius deținător al eticii. În ipocrit. Rug al durerii. Și termină în suprem sacrificiu. Mă ajută textul marelui Will? Spuneți!... Mor de sabia lui Hamlet. Dar m-am introdus în piesă, mă adaug.*

de puțini dintre actori au strălucit și au fost mari, ei și nu alții, pentru că au avut geniu. Mai întîi că — timpul trecînd — și păcat că din trecut n-avem interpretările — film și bandă, am află că foarte mulți din cei mari au fost numai foarte buni, nu foarte mari. Sau extraordinar de oportuni. (Ca și atîtea piese, de altfel). Era și concepția despre actor viciată, — o decădere! — te repeți și mai ești genial, ești mare? te... nu risc cuvîntul, vezi dumneata cum s-au chinut un Diderot, etc., etc., vrînd totuși să *înțeleagă*! Respectul pentru înaintași. Dar și pentru adevărul pe care îl trăim. Diderot, ca mare intuitiv, speriat de ceea ce emană dintr-însul și fiind totodată prin excelență un om care trebuia să înțeleagă, și-a rajustat capul, mintea, emoțiile, la realități, la practici, procustian. Alții... (De scris istoria.) Clerul a rezolvat mai ușor: a pus la index prostituetele, actorii, tilharii... Azi vedem că i s-a *sugerat* (clerului) alăturarea! ...Dacă și în aceste condiții s-a fost genial (de vreme ce s-au mediat apariții meteorice: poezie dramatică, rod al producerilor pe scenă), înseamnă că forța de adaptare a omului... Cred că ești de acord. Vom juca, domnule, și în lună și pe Venus. Acuma însă... lasă că și numărul oamenilor în fiecare țară crește; argumentul, știu, nu e hotărîtor, ți-am spus doar, te-am făcut atent că eu mai și improvizez și oricum, vreau doar să spun că totul pledează pentru mine: are de unde se alege, din ce în ce mai de unde. Și: Vin eu! Mă ridic-eu. Știu că am să aduc la oameni teatrului, scenei, exact atîția cîți vor trebui ca să nu ducă lipsă. Pot să-ți spun de pe acum, văd rolul (nu desființarea pe curînd) al direcției de scenă numai de la spectacol la actor; nicidecum de la piesă la actor. Asta, un timp. Poate că un timp vom da recitale, să jucăm roluri, nu piese, timp în care să crească, pe un podium ce încă nu e, dirijorul; anticipat poate electronic prin coeficienți de distribuție. Distribuția într-o piesă, suma rolurilor, calculate în realizarea de ansamblu; și-n difuzor, și pe un ecran, tipătul stridentelor, petele. Dirijorul o supramarionetă mașină? Asta nu, dar un om ajutîndu-se cu o mașină, ar putea fi. Cel puțin așa vezi (posibil) de afară, din lumea mașinilor. N-am intrat eu în *teatru*! Am rămas pe afară. (Mă grăbesc iarăși să-ți spun că am fost respins pe drept și chiar foarte judicios.) Foarte bine! Știu ce-i afară. Am văzut clase de absolvenți năuce, perplexe. De ce nu s-a realizat X? De ce nu se mai aude nimic de Z? Cum de și-a făcut drum tocmai Y? ...Vorbesc mult, ne-apucă seara. Ce facem? Ne ducem acasă? Teatrul meu, uite-l. Nu mai plîng niciodată decât pe scenă. Și te rog, nu-mi vorbi de fete — cît nu joc, cel puțin, pe Ofelia. În rol mut. Drama tăcerii.